

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

SEMINARIUM POLSKO-RADZIECIEKIE POŚWIĘCONE EKONOMICIE REGIONU i PLANOWANIU REGIONALNEMU

W dniach 17 - 21 września 1982 r. odbyło się w Poznaniu kolejne seminarium polsko-radzieckie poświęcone ekonomice regionu i planowaniu regionalnemu. Organizatorem spotkania był Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN w Warszawie oraz Instytut Planowania Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Stronę radziecką reprezentowali podobnie jak w poprzednich spotkaniach pracownicy Instytutu Ekonomiki i Organizacji Produkcji Przemysłowej Syberyjskiego Oddziału Akademii Nauk Związku Radzieckiego z Nowosybirsk. Instytut ten kierowany przez akademika prof. A. G. Aganbegiana posiada szczególnie znaczący dorobek w zakresie teoretycznych i praktycznych badań regionalnych. Opracowano w nim bardzo interesujące modele gospodarki narodowej w układzie przestrzennym oraz słynne modele kompleksów terytorialno-produkcyjnych (TPK), z pomocą których zbadano wiele okręgów przemysłowych Syberii. Instytut ma w swym dorobku wszechstronne badania ekonomiki Syberii oraz Jej Wkładu do gospodarki całego Związku Radzieckiego. W ostatnim czasie pracownicy Instytutu aktywnie uczestniczyli w opracowaniu programu budowy ośrodków przemysłowych wzdłuż Bajkalsko-Amurskiej Magistrali (BAM).

Tematem seminarium były kluczowe problemy modelowania rozwoju regionalnego oraz zagadnienia planowania regionalnego w świetle reformy gospodarczej w Polsce. Ze strony radzieckiej wygłoszono następujące referaty: Sekretarz Naukowy Instytutu Ekonomiki i Organizacji Produkcji (Przemysłowej, prof. W. S. Zwieriew, *Problemy kompleksowego rozwoju gospodarki regionu*; dr A. A. Kisielnikow, *Metody opracowania kompleksowych programów regionalnych*; doc. dr S. E. Iljuszonok, *Optymalizacja rozwoju regionalnych kompleksów rolno-przemysłowych*; dr J. M. Berezkin, *Modelowanie przemieszczeń ludności miast*. Pierwsze dwa referaty zajmowały się regionem w ujęciu całościowym, stanowiącym przeciwagę podejścia gałęziowej które przez długi okres dominowało w Związku Radzieckim. Autorzy nie przeciwstawiali jednego podejścia drugiemu, a starali się ujmować oba we wzajemnym uzupełnieniu. Metodyczną podstawą było tu systemowe podejście do gospodarki w przekrojach gałęziowych i terytorialnych. Pozostałe dwa referaty zajmowały się problematyką planistyczną szczególnie ważną i aktualną w planistyce radzieckiej. W rozwoju regionalnych kompleksów rolno-przemysłowych szuka się w Związku Radzieckim dróg optymalizacji produkcji rolnej. Optymalizacja ta jest szczególnie trudna w warunkach zdecentralizowanego planowania produkcji. Ostatni referat zajmował się metodycznymi problemami modelowania procesów migracyjnych ludności. Zadania planistyczne w tym zakresie są szczególnie odpowiedzialne. Chodzi o realne programy zapewnienia siły roboczej nowo budującym się okręgom przemysłowym Syberii.

Po kolejnym referacie wywiązała się dyskusja wykraczająca bardzo często

poza ramy nakreślone tematem seminarium i dotycząca problemów ogólnogospodarczych Związku Radzieckiego. Wykazała, że przy całej specyfice i odmienności planowania w ZSRR i w Polsce, szereg zagadnień metodycznych planowania regionalnego posiada wspólne cechy i jest interesujący dla obu stron. Dotyczy to w szczególności harmonizacji programów i planów gałęziowych z planami regionalnymi. Szczególne zainteresowanie wywołały informacje o pracach nad planami zagospodarowania obszarów przylegających do BAM. Pytano o ogólnogospodarczą efektywność tego przedsięwzięcia, o to czy i w jakim zakresie w opracowywaniu tych planów uczestniczą władze terenowe, o metody koordynacji przedsięwzięć składających się na program BAM z planami ogólnogospodarczymi. Z dużym zainteresowaniem spotkał się referat o modelowaniu przemieszczeń ludności miast. W pytaniach poruszono problemy związane z metodami planowania liczby ludności miast w specyfice Syberii, z czynnikami wpływającymi na ruchy migracyjne, ze sposobami naboru siły roboczej dla nowych inwestycji, z bodźcami ukierunkowującymi przemieszczenia ludności i ich różnicowaniem względem różnych narodowości. Naukowcy z Nowosybirsk udzielali wyczerpujących odpowiedzi.

Strona polska przedstawiła następujące referaty: Sekretarz Naukowy KPZK PAN dr S. Herman, *Podstawy prawne reformy ekonomicznej a gospodarka przestrzenna i planowanie regionalne*; dr W. Dymarski, *Centralne sterowanie planowaniem rozwoju przedsiębiorstw z uwzględnieniem aspektów przestrzennych*; doc. dr hab. L. Wojtasiewicz, *Przedplanowe badania regionalne w świetle zmian systemu planowania*. Referaty polskie zajmowały się konsekwencjami reformy gospodarczej dla gospodarki przestrzennej i planowania regionalnego. W pierwszym autor wskazał m. in. na pola planistyczne dotychczas nie objęte reformą. Drugi referat zajmował się możliwościami pośredniego sterowania samodzielnymi przedsiębiorstwami, wskazując na potrzebę wznowienia narzędzi oddziaływania przestrzennego. W trzecim referacie autorka zwróciła uwagę na zmienioną, znacznie bardziej odpowiedzialną rolę studiów przygotowawczych do planów społeczno-gospodarczych. Studia te powinny obejmować m. in. szeroką gamę prognoz i programów rozwoju regionalnego.

W dyskusji po referatach drugiego dnia konferencji role się odwróciły: pytania zadawali Rosjanie, a odpowiedzi udzielali nie tylko autorzy referatów, ale wszyscy Polacy biorący udział w seminarium. Radzieckich naukowców interesowały szczegóły związane z wprowadzoną reformą, a przede wszystkim jakie konsekwencje spowoduje ona dla procesu planowania. Strona polska nie ukrywała niebezpieczeństw, które grożą realizacji założeń reformy, a przede wszystkim niebezpieczeństwo odradzania się starych form zarządzania. Mówiono o konfliktach, które mogą powstawać w trakcie planowania regionalnego i o tym, jak je rozwiązywać. Wyjaśniono przyczyny przywiązywania przez ekonomistów polskich tak dużej wagi do prawnego obwarowania reformy.

W obradach uczestniczyli pracownicy Akademii Ekonomicznej i Politechnicznej w Poznaniu oraz przedstawiciele ośrodków badań regionalnych z Warszawy, Wrocławia i innych miast uniwersyteckich.

Goście z Nowosybirsk zapoznali się także z problemami rozwoju Wielkopolski i miasta Poznania na spotkaniu z przedstawicielami władz województwa oraz zwiedzili zabytki w mieście i okolicy. Z Poznania udali się na wycieczkę krajoznawczą przez Głogów, Legnicę, Wrocław, Katowice, Częstochowę do Warszawy. W jej trakcie zapoznali się z problematyką rozwoju przemysłowego w tych miejscowościach oraz z problemami rozwoju miast i ochroną środowiska naturalnego. Organizatorem wycieczki był doc. dr hab. A. Zagożdżon z Uniwersytetu im. B. Bieruta we Wrocławiu.

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA DEMOGRAFICZNA
WSPÓŁCZESNA RODZINA POLSKA.
PRZEOBRAŻENIA, UWARUNKOWANIA I KIERUNKI ROZWOJU
POZNAŃ 27-WRZEŚNIA 1982 R.

W ramach badań realizowanych w problemie węzłowym 11.5. *Kształtowanie procesów demograficznych a rozwój społeczno-gospodarczy Polski* zorganizowana została przez Instytut Cybernetyki Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu Ogólnopolska Konferencja Demograficzna w dniach 27 - 29 września 1982 r., poświęcona demograficzno-społecznym i biologicznym problemom rodziny i macierzyństwa. Konferencja umożliwiła przegląd badań demograficznych prowadzonych w latach 1976-1980. Badania te, mające charakter interdyscyplinarny, prowadzone były przez 11 ośrodków naukowo-badawczych w kraju, w których uczestniczyło ponad 100 pracowników naukowych reprezentujących różne dyscypliny naukowe. Koordynatorem badań był Instytut Cybernetyki Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu,

W obradach (Konferencji udział wzięło ponad 120 uczestników reprezentujących 23 instytucje naukowe z prawie wszystkich ośrodków badań demograficznych, medycznych, socjologicznych, prawniczych i społecznych w kraju, zajmujących się badaniem mikrostruktur demograficznych. W konferencji brali ponadto udział przedstawiciele ośrodków badań demograficznych i społeczno-ekonomicznych z NRD (Socjologii Niemieckiej Akademii Nauk, Uniwersytet im. Humboldta w Berlinie, Uniwersytet im. Marcina Lutra w Halle-Wittenberg) oraz z CSRS (Laboratorium Demograficzne Wyższej Szkoły Ekonomicznej oraz Uniwersytet Kardia w Pradze).

Na konferencji zaprezentowano łącznie 46 referatów, które przedstawione zostały w odrębnych grupach tematycznych. Obrady konferencji prowadzono w czterech sesjach problemowych poświęconych demograficzno-socjologicznym, medycznemu, prawnemu i społeczno-ekonomicznemu, uwarunkowaniom rozwoju rodziny, którym przewodniczyli przedstawiciele odpowiednich dyscyplin naukowych.

Wprowadzeniem do szczegółowych obrad Konferencji był referat kierownika czwartej grupy tematycznej S. Wierchośławskiego (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu) *Kierunki przeobrażeń współczesnej rodziny polskiej*. W referacie zawarta została próba diagnozy ewolucji modelu rodziny polskiej w minionych 35 latach PRL. Sformułowane w nim tezy oparte zostały na wynikach badań empirycznych prowadzonych przez Zakład Statystyki i Demografii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Problematyka rodziny znajduje się od szeregu lat w centrum zainteresowania polityki ludnościowej, socjalnej i ekonomicznej państwa. Do ważnych bowiem celów strategicznych kraju należy zaliczyć utrzymanie dzietności na poziomie gwarantującym prostą reprodukcję ludności. Tymczasem obserwuje się stały spadek dzietności rodzin we wszystkich środowiskach społecznych. Szczególnie niepokojący jest spadek dzietności rodzin rolniczych. Na wielkość współczesnej rodziny polskiej znaczny wpływ wywarły zmiany postaw prokreacyjnych małżeństw. Ukształtowany pod wpływem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz polityki natalistycznej państwa, wzorzec postaw małżeńskich, odchodzący od płodności naturalnej ku płodności kontrolowanej, sprzyjał tworzeniu się rodziny małodziejnej. W rezultacie na wzorzec zachowań prokreacyjnych rodzin coraz silniejszy wpływ wywierały czynniki zewnętrzne. Istniejący obecnie w Polsce model rodziny małodziejnej budzi uzasadnione zaniepokojenie, gdyż może nie zapewnić w przyszłości prostej zastępowalności pokoleń.

Ewolucja czynników kształtujących wielkość i strukturę rodziny, w szczegól-

ności zmienność postaw i zachowań prokreacyjnych małżeństw w retrospekcji jak i prospekcji znalazły odzwierciedlenie w referatach pierwszej grupy problemowej „Czynniki kształtujące wielkość i strukturę rodziny”, której przewodniczył J. Z. Holzer (kierownik problemu węzłowego 11.5.; przewodniczący Komitetu Nauk Demograficznych PLAN), a funkcję moderatora pełnił M. (Kędelski (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu), który przedstawił główne tezy prezentowanych referatów: M. Kędelskiego, *Hipotetyczne współczynniki przyrostu naturalnego ludności w Polsce*; J. Paradysza (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu), *Mikrodemograficzna analiza rozwoju rodziny w czasie i przestrzeni*; E. Wróblewskiej (SGiPiS w Warszawie), *Postawy i zachowania prokreacyjne*; W. Czarkowskiej (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), *Problemy postaw i zachowań prokreacyjnych w rodzinach miejskich i wiejskich*; K. Siany (Uniwersytet Jagielloński), *Zachowania i postawy prokreacyjne kobiet mieszkających od urodzenia w Krakowie oraz mieszkanek Krakowa urodzonych poza Krakowem*; M. Chromińskiej (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu), *Wpływ wykształcenia na różnicowanie się postaw i zachowań prokreacyjnych rolników indywidualnych*; B. Skrętowicz (Instytut Medycyny Pracy i Higieny Wsi — Lublin), *Małżeństwo i rodzina w ocenie kobiet wiejskich*; Z. Smolińskiego (GUS w Warszawie), *Dzietność rodzin. Stan aktualny i perspektywy*; J. Koulbeck (Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Pradze), *Czynniki kształtujące aktualny model rodziny w Czechosłowacji*; W. Ignatczyk (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu), *Hipotezy rozwoju przyszłej rodziny polskiej w świetle postaw młodzieży stanu wolnego*; D. Markowskiej (PAN), *Niektóre zjawiska i procesy demograficzne w świetle socjologicznej koncepcji cyklu życia rodziny*.

Druga grupa problemowa „Prawne warunki poczęcia, macierzyństwa i rozwoju rodziny” objęła swym zakresem osiem referatów. Obradom tej grupy przewodniczył Z. Radwański (Rektor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu), a wprowadzenia do dyskusji dokonał T. Smyczyński (Instytut Państwa i Prawa (PAN)). W prezentowanej problematyce prawnej wyodrębnić można dwie grupy zagadnień. W pierwszej z nich szczególny akcent położono na ocenę aktualnie obowiązujących przepisów prawa karnego, cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego w zakresie ochrony płodu (rozumianej jako ochrona jego biologicznego istnienia i warunków jego prawidłowego rozwoju) oraz na złożoną problematykę prawną związaną z praktyką sztucznej inseminacji kobiet y zamężnej. Kwestie te poruszone zostały w referacie E. Zielińskiej (Instytut Państwa i Prawa PAN), *Prawna ochrona płodu* oraz M. Działyńskiej (Instytut Państwa i Prawa PAN), *Problematyka sztucznego zapłodnienia w świetle prawa porównawczego*. Na podstawie pogłębionej analizy prawno-porównawczej w odniesieniu, do tych zagadnień wysunięto szereg postulatów adresowanych do ustawodawcy, zmierzających do eliminacji stwierdzonych niedomogów w przepisach prawnych dotyczących ochrony płodu oraz uregulowania stanowiska prawnego dziecka poczętego w wyniku sztucznego zapłodnienia. Następną grupą zagadnień prawnych dotyczyła składu i funkcjonowania rodziny. Różne aspekty tej problematyki zostały przedstawione w referatach: A. Szlęzaka (Instytut Państwa i Prawa PAN — Oddział w Poznaniu), *Skład rodziny w rozumieniu Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego*; A. Dyoniaaka (Instytut Państwa i Prawa (PAN — Oddział w Poznaniu), *Treść i stosowanie umów majątkowo-mażeńskich*; T. Smyczyńskiego (Instytut Państwa i Prawa PAN — Oddział w Poznaniu), *Obowiązki alimentacyjne na rzecz dzieci w rodzinie niepełnej na tle polityki społecznej*; W. Piotrowskiego (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu), *Prawna ochrona interesu dziecka w rodzinie niepełnej*; T. Sokołowskiego (Instytut Państwa i Prawa PAN — Oddział w Poznaniu), *Prawo dorastającego dziecka do współdecydowania* oraz A. Zielonackiego (Instytut Państwa i Prawa PAN — Oddział w Poznaniu), *Konkubinaty jako forma współżycia rodzinnego (na przykładzie Finlandii)*. W referatach tych zwrócono uwagę na normowanie przez kodeks ro-

dziny stosunków powstających wewnątrz rodziny, na treść i stosowanie małżeńskich umów majątkowych oraz na problematykę alimentacyjną. Ponadto podjęto próbę ustalenia zakresu i efektywności ochrony interesów dziecka w świetle prawa z punktu widzenia potrzeb jego rozwoju fizycznego i psychicznego.

Przemiany demograficzne w Polsce, w ostatnich latach wyrażające się obniżeniem przyrostu naturalnego są przedmiotem zainteresowania przedstawicieli wielu dyscyplin, tym bardziej, iż regulacja urodzeń będąca powszechnym faktem społecznym, stwarza wskutek swych licznych dewiacji poważne zagrożenie dla rozwoju demograficznego kraju. Deformacje populacyjne mają nie tylko swój aspekt ilościowy, mierzony stratami poczęć i zwiększoną umieralnością noworodków z porodów przedwczesnych, ale także jakościowy, w sensie zdrowia fizycznego i psychicznego kobiet młodego pokolenia. Stwierdzono bowiem, iż dokonanie abortu (zwłaszcza niszczenie pierwszych poczęć) rzutuje poważnie na zdrowie matek oraz na przebieg ciąż następnych. Spowodowane abortami patologie następnych ciąż powodują, że dzieci urodzone w tych warunkach są często hypotroficzne. Ponadto przeprowadzenie zabiegu przerywania ciąży wpływa ujemnie na procesy integracji rodziny. Tak więc za jeden z najbardziej newralgicznych punktów badań nad rodziną uznano studia poświęcone medycznemu uwarunkowaniu odraczania i ograniczania liczby potomstwa.

Zagadnienia skuteczności stosowania podstawowych metod regulowania urodzeń i objawów ubocznych, stopnia ryzyka stosowania metody rytmu, jak również ustalenie stanu zdrowia dzieci urodzonych z ciąż nieprawidłowych a także kwestia stosowania właściwych środków profilaktycznych i sposobów leczenia w celu zmniejszenia strat populacyjnych były rozpatrywane na kolejnej trzeciej sesji problemowej poświęconej medycznemu warunkom ochrony poczęcia, macierzyństwa i rozwoju rodziny. Sesji tej przewodniczyła A. Blaim (Akademia Medyczna w Warszawie), a obowiązki moderatora pełnił M. Troszyński (Instytut Matki i Dziecka w Warszawie), który omówił główne tezy zawarte w referatach: W. Fijałkowskiego i J. Sobali-Bednarek (Akademia Medyczna w Łodzi, Uniwersytet Łódzki), *Wpływ regulacji urodzeń na wielkość rodziny w Polsce*; Z. Sternadla (Akademia Medyczna w Warszawie), *Badania nad skutecznością podstawowych metod regulowania urodzeń ze szczególnym uwzględnieniem stosowania: leków chemicznych o działaniu hormonalnym, wkładek wewnątrzmacicznych oraz chirurgicznego przerywania ciąży*; K. Jordan (Akademia Medyczna w Warszawie), *Cykl miesięczny po odstawieniu antykoncepcyjnych środków doustnych ze szczególnym uwzględnieniem powrotu owulacji*; A. Hoder-LNiedibały (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu), *Próba szacunku wpływu metody rytmu na poziom reprodukcji ludności z wykorzystaniem probabilistycznych modeli ryzyka przekroczenia pożądanej wielkości rodziny*; B. Skrętowicz (Instytut Medycyny Pracy i Higieny Wsi), *Zdrowie kobiet wiejskich i zdrowotne determinanty rozrodczości w świetle wyników ankiety ogólnopolskiej*; S. Ohrzanowski (Akademia Medyczna w Warszawie), *Bezdzietność małżeńska w procesach prokreacyjnych rodziny ze szczególnym uwzględnieniem udziału czynnika męskiego*; M. Troszyński (Instytut Matki i Dziecka w Warszawie), *Demo-społeczne czynniki ryzyka okołoporodowego umieralności niemowląt w Polsce*; O. Szczepski, M. Walczak, J. Socha, I. Bączyk, M. Gostyński, I. Ignyś, M. Wiśniewska (Akademia Medyczna w Poznaniu), *Badanie rozwoju noworodków i dzieci z ciąż nieprawidłowych i zagrożonych*; A. Blaim, K. Jezierska, J. Więcek, J. Zdzienicka (Akademia Medyczna w Warszawie), *Ocena rozwoju dzieci z ciąż nieprawidłowych ze szczególnym uwzględnieniem matek z zaburzeniami układu krążenia oraz niedomogą hormonalną układu rozrodczego*; M. Walczak, A. Krzyżaniak, K. Frynas (Akademia Medyczna w Poznaniu), *Problemy zdrowotne w środowiskach rodzinnych dzieci upośledzonych umysłowo*.

Jednym z czynników warunkujących spełnianie przez rodzinę jej podstawowych funkcji (prokreacyjnej, wychowawczej i opiekuńczej) jest zapewnienie właściwych warunków społeczno-ekonomicznych zabezpieczających jej prawidłowy rozwój. W wyniku intensyfikacji procesów gospodarczych, rozwoju usług a także konstytucyjnej zasady przyznającej kobietom na równi z mężczyznami prawo do pracy i do wynagrodzenia za pracę, nastąpił szybki wzrost zatrudnienia kobiet, w szczególności zaś matek tym bardziej, iż dla większości rodzin z uwagi na zaspokojenie rosnących potrzeb rozwijającej się rodziny praca matek stała się ekonomiczną koniecznością. Sytuacja ta w pewnej fazie rozwoju rodziny wprowadza szereg implikacji w ramach samej rodziny oraz w społeczeństwie. Wprawdzie praca zawodowa matek jest niewątpliwie ważną dla psychokulturowego rozwoju samych kobiet, dla potrzeb rodzinnych gospodarstw domowych i gospodarki narodowej, to jednak: aktywność zawodowa matek koliduje z realizacją podstawowych funkcji rodziny opiekuńczej i wychowawczej. Powoduje to szereg ujemnych następstw nie tylko w ramach rodziny, ale także w skali społecznej. Praca zawodowa matek w okresie macierzyństwa jest problemem szczególnie skomplikowanym, gdy dochodzą takie czynniki, jak wielodzietność czy dzieci psychicznie lub fizycznie niesprawne.

Identyfikacja społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju współczesnej rodziny polskiej, a przede wszystkim zagadnienia aktywizacji zawodowej matek, jej społecznych następstw oraz ocena kierunków działań polityki społecznej na rzecz rodziny były przedmiotem rozważań ostatniej sesji problemowej „Społeczno-ekonomiczne warunki zabezpieczenia macierzyństwa i rozwoju rodziny”. Sesji przewodniczył K. Romaniuk (SGPiS Warszawa), funkcję moderatora sesji pełnił natomiast A. Kurzynowski (Instytut Gospodarstwa Społecznego SGPiS Warszawa). Przedstawione zostały tezy zawarte w referatach: M. Latucha (SGPiS Warszawa), *W kwestii ujmowania struktury rodzin w masowych badaniach społeczno-demograficznych*; E. Vielrose (Uniwersytet Warszawski), *Tendencje w kształtowaniu się wielkości gospodarstw domowych w Polsce*; I. Roeske-Słomka (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu), *Próba umiejscowienia dochodu wśród społeczno-demograficznych uwarunkowań wielkości rodziny*; E. Małek (SGPiS Warszawa), *Czynnik ekonomiczny a postawy i zachowania prokreacyjne*; A. Lisowskiego (SGPiS Warszawa), *Charakterystyka funkcji rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym*; I. Kowalskiej (SGPiS Warszawa), *Wielodzietność a aktywność zawodowa matek*; A. Kurzynowskiego (SGPiS Warszawa), *Zachowania matek w pracy w świetle zmian w polityce rodzinnej*; A. Szuman (Akademia Ekonomiczna Poznań), *Demo-społeczne determinanty ekonomicznych korzyści i kosztów pracy zawodowej matek*; M. Olędzki (SGPiS Warszawa), *Optimum demograficzne i rodzina ze stanowiska nauki o polityce społecznej*; K. Kluzowa (Uniwersytet Jagielloński), *Wpływ warunków społecznych i polityki ludnościowej państwa w opinii rodzin miejskich*; F. Adamski (Uniwersytet Jagielloński), *Niektóre symptomy sytuacji kryzysowej rodziny w PRL*,

Następnie referaty wygłosili przedstawiciele ośrodków naukowo-badawczych z zagranicy: J. Koubek (Laboratorium Demograficzne Praga), *Wpływ polityki ludnościowej na wielkość rodziny w Czechosłowacji*; J. Schmidt (Uniwersytet w Halle), *Wpływ polityki socjalnej państwa na rozwój rodziny w NRD*; U. Meier (Instytut Socjologii Niemieckiej Akademii Nauk) *Ekonomiczna funkcja rodziny w społeczeństwie socjalistycznym*; H. J. Gericke (Uniwersytet w Halle), *Racjonalizacja gospodarstwa domowego a funkcja macierzyństwa i praca zawodowa matek w NRD*.

Dyskusja podczas obrad toczyła się wokół najważniejszych tez przedstawionych w referatach: wprowadzającym oraz poszczególnych sesji problemowych. Ob-

jęła ona następujące zagadnienia: ewolucję postaw i zachowań prokreacyjnych rodzin w poszczególnych środowiskach społecznych, ocenę polityki ludnościowej państwa w okresie powojennym ze szczególnym uwzględnieniem planowania rodziny wraz z oceną metod regulacji urodzeń i wskazaniem następstw dla dalszego rozwoju populacji, ocenę ustawy dawstwa w zakresie problematyki ludnościowej z wysunięciem konkretnych postulatów wprowadzenia szeregu zmian w odniesieniu do obowiązujących przepisów, ocenę skutków zatrudnienia kobiet-matek ze wskazaniem na wiążące się z nimi deformacje w zakresie funkcji prokreacyjnej, opiekuńczej i wychowawczej, interpretację procesu transformacji demograficznej na ziemiach polskich oraz metodologię badań nad rodziną i gospodarstwem domowym.

Podsumowując obrady S. Wierchosławski stwierdził, iż poznańska konferencja demograficzna była pierwszą konferencją o charakterze interdyscyplinarnym poświęconą analizie mikrostruktur ludnościowych w polskiej demografii. Konferencja obok niewątpliwych dotychczasowych osiągnięć badawczych ujawniła szereg niedostatków zarówno w zakresie merytorycznej problematyki badań, jak też i w zakresie instrumentacji statystycznej. Konferencja w toku swych obrad potwierdziła sformułowaną we wstępnym referacie wprowadzającym tezę o zagrożeniu współczesnej rodziny polskiej, które wiąże się przede wszystkim z zewnętrznym i wewnętrznym zagrożeniem ekologicznym, które może być pogłębione następstwami wynikającymi ze współczesnego kryzysu gospodarczego. Zagrożenia te nasuują postulat przejścia do długofalowej, aktywnej polityki pronatalistycznej. Zamknięcia obrad konferencji dokonał kierownik problemu węzłowego 11.5. J. Z. Holzer, który stwierdził, iż badania nad rodziną i jej gospodarstwem domowym są kontynuowane i będą przedmiotem kolejnej międzynarodowej konferencji demograficznej w 1985 r., prezentującej wyniki badań prowadzonych w obecnym pięcioleciu (1981 - 1985).

Z okazji Konferencji została zorganizowana okolicznościowa wystawa w hollu który był inicjatorem badań oraz w latach 1976 -1977 pierwszym kierownikiem czwartej grupy tematycznej. Otwarcia wystawy „Profesor Stanisław Borowski — demograf, statystyk, historyk, badacz regionu wielkopolskiego (w piątą rocznicę śmierci)” dokonał JM Rektor Prof. J. Piasny. W swym wystąpieniu nawiązał do bogatych tradycji poznańskiego ośrodka badań demograficznych, które zapoczątkowane zostały przez znakomitych demografów: Marcina Nadobnika i Stanisława Waszaka, a następnie rozwinięte do niespotykanych w tym środowisku wymiarów przez wszechstronnie utalentowanego demografa Stanisława Borowskiego. Zorganizowana wystawa była wyrazem złożenia hołdu pamięci temu wybitnemu uczoneму.

Alicja Szuman

MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM SOCJOLOGÓW

W dniach 3 i 4 grudnia 1982 r. odbyło się w Poznaniu międzynarodowe sympozjum naukowe, zorganizowane przez Instytut Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza z okazji 100-lecia urodzin Floriana Znanieckiego (urodzony 16 stycznia 1882 - zmarł 23 marca 1958).

Sympozjum to było przede wszystkim rezultatem prowadzonych od wielu lat badań w Instytucie Socjologii UAM nad twórczością F. Znanieckiego — jej znacze-

niem dla rozwoju socjologii, współczesną recepcją dzieł tego wielkiego uczonego itp.¹ Minione dziesięciolecie charakteryzuje w ogóle wzrost zainteresowania twórczością F. Znanieckiego tak w kraju, jak i w świecie. Przejawem tego było między innymi wznowienie wydań wielu prac F. Znanieckiego, wydanie w języku polskim monumentalnego dzieła Thomasa i F. Znanieckiego *Chłop polski w Europie i Ameryce*, a także pojawienie się wielu publikacji o F. Znanieckim. Wyrazem tego zainteresowania był również liczny udział w sympozjum socjologów z wielu ośrodków naukowych w kraju i z zagranicy.

Uroczystego otwarcia obrad dokonał Dyrektor Instytutu Socjologii UAM prof. dr Zygmunt Dulczewski, który przedstawił szerzej twórczość filozoficzną i socjologiczną, a także poetycką F. Znanieckiego. Omówił również dotychczasowy dorobek poznańskiego ośrodka socjologicznego w badaniach nad F. Znanieckim oraz zapoznał zebranych z wyrazami czci i pamięci poznańskiego środowiska naukowego dla twórcy socjologicznego ośrodka w Poznaniu i wielkiego polskiego uczonego o światowej sławie,

Obrazy zorganizowane były w trzech kolejnych sesjach plenarnych, w czasie których przedstawiono następujące referaty: H. Lobata (USA) — *Znanieckiego koncepcja roli społecznej (Znaniecki's Concept of Social Role)*; S. L. Andreski (Wielka Brytania) — *Florian Znaniecki i Czesław Znamierowski: Komplementarność w opozycji (Florian Znaniecki and Czesław Znamierowski: Complementarity in Opposition)*; S. Kozyr-Kowalski (UAM — Poznań) — *Socjologia Floriana Znanieckiego a materializm historyczny (Florian Znaniecki's Sociology and Historical Materialism)*; R. Prewo (RFN) — *Uwagi o logice „czynności” i „systemie czynności”: Porównanie koncepcji Floriana Znanieckiego, Maksa Webera i analitycznej filozofii czynności (Remarks on the Logic of Action' and Action System': A Comparison of Florian Znaniecki, Max Weber and the Analytical Philosophy of Action)*; J. Górecki (USA) — *Florian Znaniecki w amerykańskiej socjologii (Florian Znaniecki in American Sociology: A Few Comments)*; iE. Hałas (KUL — Lublin) — *Zapoznany poprzednik symbolicznego interakcjonizmu (An Unrecognized Forerunner of Symbolic Interactionism)*; M. Bertilsson (Szwecja) — *Analityczna indukcja, współczynnik humanistyczny i logika wywodzenia: Badanie ewolucyjnej teorii wiedzy Znanieckiego przy pomocy społecznej teorii logiki Peirca (Analytic Induction, the Human Coefficient and the Logic of Abduction: An Exploration into Znaniecki's Evolutionary Theory of Knowledge by Means of Peirce's Social Theory of Logic)*; P. Sztomlpa (UJ — Kraków) — *Pewne aspekty filozofii nauk społecznych Floriana Znanieckiego (Some Aspekts of Florian Znaniecki's Philosophy of Social Sciences)*; M. Ziółkowski (UAM — Poznań) — *Zagadnienia obiektywnego ładu systemów wiedzy w teoriach Znanieckiego i Poppera (The Problem of the Objective Order of the Systems of Knowledge in Znaniecki's and Popper's Theories)*; G. Luschen (RFN) i P. Tibbetts (USA) — *Socjologiczna metodologia Floriana Znanieckiego (Florian Znaniecki's Sociological Methodology)*; K. Doktor (PAN — Warszawa) — *Wkład Znanieckiego do socjologicznej teorii instytucji społecznej i organizacji społecznej (Sociological Theory of Social Institution and Social Organization: Florian Znaniecki's Contributions)*; J. Ziółkowski (UAM — Poznań) — *Zagadnienie narodu w pracach Floriana Znanieckiego (Nationality Problem in Florian Znaniecki's Works)*; G. Lenhardt (Berlin Zachodni) — *Teoretyczne perspektywy integracji etnicznej (On Theoretical Perspectives of Ethnic Integration)*; G. F.

¹ Badania te w szerszym zakresie zapoczątkowane zostały w związku z konferencją na temat „Florian Znaniecki i jego rola w socjologii”, zorganizowaną przez Instytut Socjologii UAM i Polskie Towarzystwo Socjologiczne w grudniu 1972 r. Materiały z tej konferencji ukazały się drukiem w pracy pod redakcją A. Kwileckiego, *Florian Znaniecki i jego rola w socjologii, Poznań 1975*.

Streib (USA) — *Znanickiego perspektywy badania społeczności lokalnych: Ich zastosowanie w badaniu społeczności emerytów (Znanički's Perspectives on Community Research: Application in the Study of Retirement Communities)*; M. Pacholski (AE — Kraików) — *Twórcza ekspansja kultury a socjalizacja człowieka przyszłości (The Creative Expansion of Culture and the Socialization of the Man of Future)*; Z. Dulczewski (UAM — Poznań) — *Florian Znanički: socjolog pokoju (Florian Znanički: — The Sociologist of Peace)*. Ponadto do materiałów sympozjum złożone zostały referaty profesorów P. Rybickiego z UJ w Krakowie (*Florian Znanički's Concept of Social Action and its Importance in the Development of Social Thought*) oraz H. P. Melerà ze Szwajcarii (*Culture: Human Potential, Determined or Entropy? A Comment on the Dilemma of Cultural Sciences*);

Nie podejmując w tym miejscu bliższej analizy wygłoszonych referatów i towarzyszącej im dyskusji, należy wskazać na rozległość podejmowanej w nich problematyki, dla której twórczość Znanickiego stanowi bądź teoretyczną i metodologiczną perspektywę, bądź intelektualną inspirację. W tym też potwierdzają się słowa J. Chałasińskiego, które napisał o Znanickim: „Jego praca pedagogiczna i twórczość naukowa w kraju i poza krajem, ożywiona najwyższymi ideałami moralnymi, zapewniły mu miejsce wśród tych znakomitych umysłów, które wbrew przemijaniu pokoleń stanowią o trwaniu, życiu i rozwoju kultury narodu polskiego”².

Jan Włodarek

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DOKTORA ANDRZEJA KOCHA

W dniu 11 stycznia 1932 r. odbyło się zwyczajne posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji poświęcone przeprowadzeniu kolokwium habilitacyjnego dr. Andrzeja Kocha, adiunkta Katedry Prawa Cywilnego UAM. Posiedzeniu przewodniczył dziekan prof, dr hab, Stanisław Sołtysiński.

Andrzej Koch urodził się dnia 21.10.1941 r. w Bydgoszczy, gdzie ukończył szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące. W 1965 r. ukończył studia na Wydziale Prawa UAM i został zatrudniony w charakterze asystenta w Katedrze Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Stopień doktora nauk prawnych uzyskał w 1972 r. na podstawie pracy *Związek przyczynowy jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej w prawie cywilnym*.

Dorobek naukowy dr. Andrzeja Kocha zawiera 24 pozycje. W tym trzy samodzielne publikacje książkowe (poza rozprawą habilitacyjną), trzy skrypty (w dwóch współautorstwo), sześć artykułów i rozpraw, sześć glos do Orzeczeń Sądu Najwyższego oraz kilka innych prac. Działalność naukowa dr. Andrzeja Kocha dotyczy w szczególności problematyki odszkodowawczej w prawie cywilnym oraz pośrednictwa w handlu międzynarodowym.

Przewód habilitacyjny dr. Andrzeja Kocha wszczęto uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UAM z dnia 13 lipca 1982 r. na podstawie rozprawy *Umowa wyłączeniowej koncesji handlowej w eksporcie*, Poznań 1982.

Na recenzentów Rada Wydziału powołała: prof. dr. Jana Łopuskiego (UMK Toruń), prof. dr. Maksymiliana Pazdana (UŚ Katowice) oraz prof. dr. Witalisa Ludwiczaka (UAM).

W ramach kolokwium habilitacyjnego habilitant odpowiedział na pytania do-

² J. Chałasiński, *Florian Znanički — socjolog polski i amerykański*, Przegląd Socjologiczny 1963, T. XVII/1, s. 18.

tyczące następujących zagadnień: .1) wzorów umownych w międzynarodowym obrocie handlowym, 2) ocen prawnych umów mieszanych, 3) umowy ramowej, 4) stosowania funkcjonalnych dyrektyw wykładni, 5) przedwczesnego wypowiedzenia zobowiązań trwałych.

W dyskusji dr Andrzej Koch wyraził pogląd, że wzorce umowne będące wynikiem potrzeb gospodarczych pochodzą w szczególności od aktów legislacji, wyspecjalizowanych organizacji międzynarodowych oraz kontrahentów oferujących warunki kontraktów (formularze umowne).

Habilitant wskazał, że metoda Ustalenia regulacji prawnej kontraktów mieszanych wskazana przez teorie absorbcji i kombinacji jest niesłuszna,)W związku z tym pojęcie umowy mieszanej, tradycyjnie używane w teorii prawa cywilnego, może być stosowane, jeżeli nie będzie się z nim używało owych niewłaściwych metod ustalania regulacji prawnej.

W dyskusji dr Andrzej Koch podkreślił następnie, że w teorii prawa gospodarczego przyjmuje się zazwyczaj, iż kontrakt ramowy polega na wyznaczeniu podstawowych ogólnych elementów umowy. Istnieje ponadto możliwość posługiwania się tym określeniem w nieco odmiennym znaczeniu przez wprowadzenie do definicji kontraktu ramowego obowiązku zawierania w przyszłości przez strony czynności wykonawczych (kontrakty realizacyjne). Dr Andrzej Koch wskazał nadto, że kontrakt ramowy tylko pozornie ogranicza swobodę decyzji stron, stanowi on bowiem przejaw przysługującej stronom kompetencji generalnej do kształtowania treści umów. Habilitant podkreślił także, iż w prawie cywilnym stosuje się dyrektywy funkcjonalne wykładni, mając na uwadze konieczność uregulowania nowo powstałego stosunku społecznego. Ustalenie istnienia podobieństwa takiego stosunku społecznego do uregulowanego już stosunku prawnego stanowi zadanie badawcze konkretnej dyscypliny prawniczej.

W dyskusji dr Andrzej Koch stwierdził, iż w przypadku przedwczesnego wypowiedzenia nie nazwanych trwałych stosunków zobowiązaniowych należy przede wszystkim ustalić czy w tej materii nie funkcjonują ustalone zwyczaje oraz czy zachodzi możliwość powołania się na analogię legis wobec odpowiedniego zobowiązania nazwanego. W braku tych przesłanek posłużyć należy się ogólną dyrektywą teoretyczną, iż stosunki o nieoznaczonym w umowie czasie trwania podlegają rozwiązaniu w drodze wypowiedzenia przez strony z ważnych powodów.

Po zakończeniu kolokwium recenzenci zgodnie stwierdzili, że dr Andrzej Koch wskazał gruntowną znajomość problematyki prawa cywilnego, zaś rozprawa habilitacyjna oraz dorobek naukowy habilitanta wykazały jego wysoką dojrzałość naukową.

Następnie Rada Wydziału w dwukrotnym tajnym głosowaniu wypowiedziała się za przyjęciem kolokwium habilitacyjnego dr. Andrzeja Kocha oraz za przyznaniem ;Mu stopnia doktora habilitowanego z zakresu prawa cywilnego.

Tomasz Sokołowski